

**RAPPORT OM
FUGLELIVET VED
SØRBY GÅRD OG I SØRBYSKOGEN I
NESODDEN KOMMUNE**

NORSK ORNITOLOGISK FORENING, AVDELING OSLO OG AKERSHUS

DESEMBER 1997

SAMMENDRAG

Norsk Ornitologisk Forening, avdeling Oslo og Akershus har foretatt en kartlegging av fuglelivet ved Sørby gård og i Sørbyskogen. Området ble valgt ut fordi det har en variert natur bestående av dam, bekk, løvskog, blandingsskog av gran og furu, furukoller, gård, åpen mark og kornåker. Dette gir vanligvis gir livsbetingelser for fugl. Området ble taksert 11 ganger i løpet av perioden 22/3 - 14/6-1997. Arealet er på omtrent 114 mål.

Registreringene gir gode indikasjoner på at området er fuglerikt. Resultatene viste at 52 ulike fuglearter har tilhold i området, hvorav minst 40 av disse hekker med stor sannsynlighet. I tillegg er det mulig at tårnseiler, sanglerke, låvesvale, grå fluesnapper og svarthvit fluesnapper hekker.

Artsmangfoldet er særdeles variert og rikt, og har sammenheng med variasjonene i landskapet. Området har gode bestander av vanlige arter hjemmehørende i løvskog som blåmeis, kjøttmeis, men også hjemmehørende i blandingsskog hvor rødstrupe og bokfink må nevnes.

Av mer spesielle arter for området kan skogdue, kattugle, spurveugle, dvergspett og fossekall nevnes. Kattugla ble funnet hekkende. Spurveugla hekker med stor sannsynlighet i området, det samme gjør skogdue og dvergspett, mens fossekallen bruker området som hvilested i vårtrekket.

Dvergspetten er sparsomt forekommende hekkefugl i Sør-Norge og hekker i ulike typer løv- eller løvblandingsskog. Dvergspetten ble påtruffet tre ganger. Dvergspetten er oppført på den norske rødlisten for truede arter (utgitt av DN, se vedlegg) i kategorien "hensynskrevende".

Skogdue forekommer sparsomt i åpent skogsterreng og kulturlandskap i Sør-Norge. Den er bl a avhengig av passende hulrom i trær for hekking. Arten ble påtruffet to ganger i området. Skogdua er klassifisert som sårbar på den norske rødlisten, se vedlegg.

Innledning

Formålet med undersøkelsen er en kartlegging av fuglelivet i Sørbyskogen og ved Sørby gård.

Området er valgt ut for undersøkelse på grunn av variasjonen av biotoper. Biotopene utgjør gården, Sørbydammen med Sørbybekken, og et stort innslag av blandingsskog, noe granskog og furukoller, og dyrket mark.

Sørbyskogen har også forekomst av eikeskog. Eikeskogen på Nesoddens østre side har sin dominans rundt Røer gård og fortsetter nordover hvor den deles av riksveien. Øst for riksveien fortsetter eikeskogen nordover langs Solberg/Sørbyområdet og ender opp ved Berger.

Området anslås å være ca. 114 mål. Det ligger sentralt på Nesoddens østre side. Det avgrenses i vest mot riksveien og Røer gård, i sør mot Torvik, i nord mot Solberg og Flateby. Området blir idag brukt til fritidsaktiviteter som turgåing og mosjonering.

Rapporten er utarbeidet av NOF avd. Oslo og Akershus ved Ellen Tove Andreassen med faglig støtte fra Svein Dale. Registreringene er utført av Ellen Tove Andreassen, Svend Furu, Håkon Breivik Myhr, Jan Berstad, Steinar Olsen, Finn Tjernshaugen og Knut Roar Ulseth. Registrantene er bosatt på Nesodden.

Materiale og metoder

Området ble besøkt 11 ganger i perioden 22/3 – 14/6–1997. Intervallet inneholder følgende datoer: 22/3, 28/3, 3/4, 5/4, 19/4, 26/4, 10/5, 23/5, 24/5, 7/6 og 14/6. Alle turene er foretatt fra ca. soloppgang med unntak av 28/3 og 23/5 da de ble utført på ettermiddagen.

Generell beskrivelse av området

Skogholt mellom Whistbakken (denne veien går til Sørby brygge) og Sørbyveien;

Lite trekantet skogholt, tildels flatt, bestående av løvtrær, domineres av bla hassel, ask, bjørk, svartor, for øvrig rogn og eik.

Område øst for Sørbybekken;

Sti fra Sørbyveien over jernbro, terrenget stiger fra bekkefaret. Området er tildels tett skog som domineres av gran, endel løvtrær langs bekkekanten, skogsområdet har en rekke nedfallstrær. En del blåbærris i skogbunnen. En kraftig sti deles i Y-kryss. Den venstre stien fører bratt opp på en høyde med et relativt flatt område mot Solliveien, forøvrig noe kolleområde mot øst (Bunnefjorden) granskog i stigningen opp til flaten, på flaten løvtrær med innsalg av gran og furu.

Tilbake til hovedsti øst for Sørbybekken;

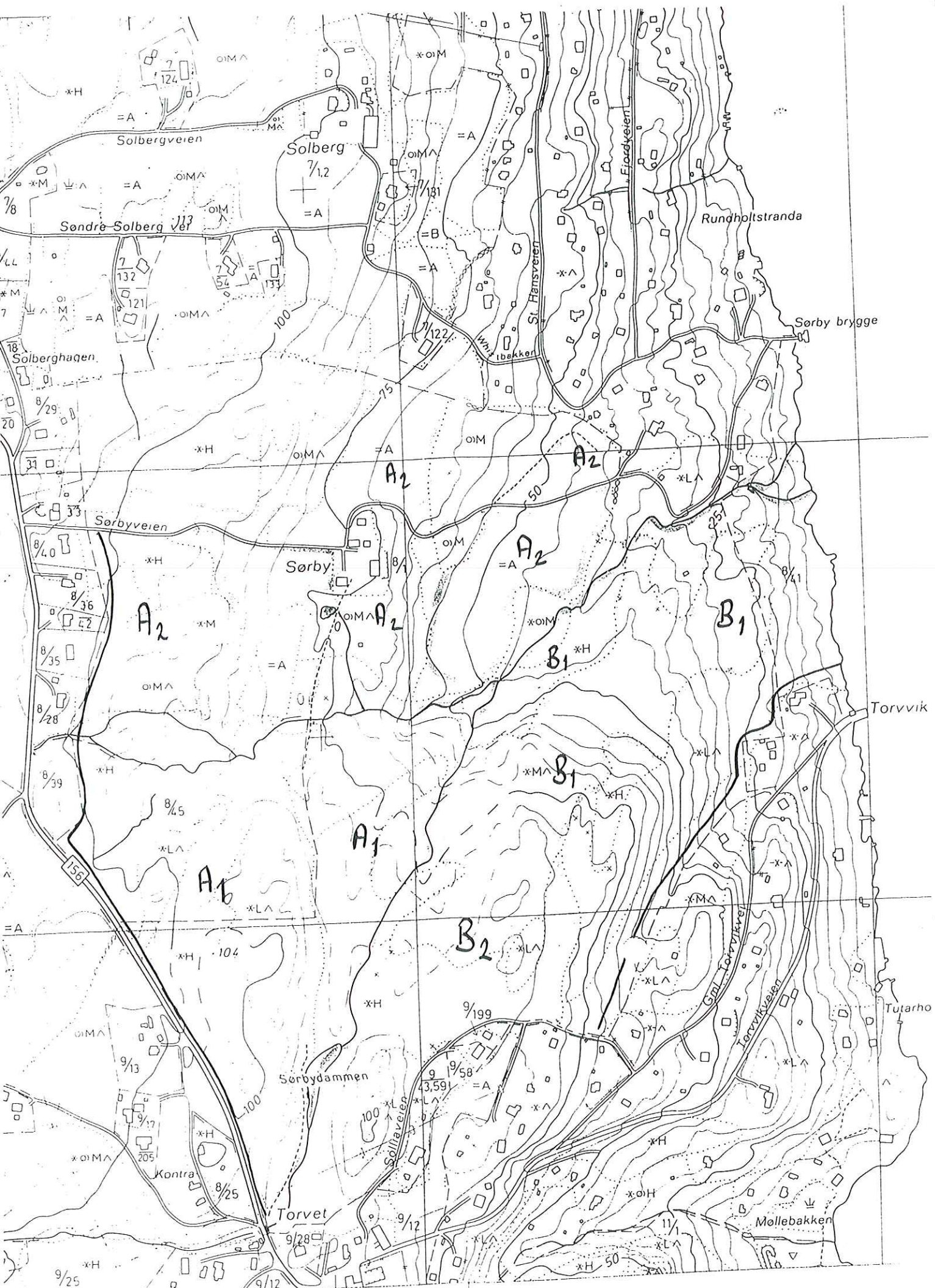
Hovedstien nærmest bekken fører opp på et høydedrag i forhold til bekken, gjennom et skogsområde hvor gran dominerer. Stien leder gjennom et nyere hogstfelt hvor det foreløpig bare er lav buskvegetasjon av løvtrær. Stien leder ned mot demningen ved Sørbydammen. Dammen inneholder lite vann om sommeren, tildels gjengrodd av gress og vannliljer. Stien munner ut i Solliveien ved Torvet.

Etter ca 50 meter langs Riksvei mot nord, fører en bred traktorvei ned i skogen vest for Sørbybekken;

Skogen består av blandingsskog med gran- og løvtrær. Terrenget stiger mot vest i et tildels kollete område.

Like før Sørby gård, ved kryssende bekk, går skogen over til et relativt tett kratt av løvtrær. Gården domineres av store asketrær. Jordene, med kornvekster, grenser mot skogsområder som domineres av løvtrær, tildels mindre teiger rundt jordene.

Sørbyveien starter ved Riksvei 156 og ender ved noen bolighus nær Sørby brygge.



TABELL 1 Forekomst av fugler ved Sørby gård

Forkortelser:

S: Sannsynlig hekkefugl, T: Trekkfugl, B: Besøkende i hekketiden, ikke hekkende art.

FUGLEARTER	Status	Antall par	DELOMRÅDENE			
			A1	A1	B1	B2
Kvinand	B		x			
Stokkand	B		x		x	
Ringdue	S	> 4	x	x	x	x
Skogdue	S	1-2 par		x		
Kattugle	S	1 par		x		
Spurveugle	S	1-2 par	x	x	x	x
Tårnseiler	B			x		
Dvergspett	S	1-2 par	x	x	x	
Flaggspett	S	> 2	x	x		
Svartspett	B			x		
Låvesvale	B			x		
Taksvale	S	1-2 par		x		
Trepiplerke	S	1-2 par		x	x	x
Linerle	S	> 2		x		x
Fossekall	B		x			x
Gjerdsmett	S	> 3	x			x
Jernspurv	S	> 4	x		x	x
Gråtrost	S	> 4	x	x	x	x
Måltrost	S	> 4	x	x	x	x
Rødvingetrost	S	> 6	x	x	x	x
Svarttrost	S	> 6	x	x	x	x
Rødstrupe	S	> 10	x	x	x	x

Gransanger	S	1-2 par	x	x		
Løvsanger	S	> 7	x	x	x	x
Bøksanger	S	> 3	x		x	x
Fuglekonge	S	> 4	x		x	x
Hagesanger	S	> 3		x		
Munk	S	> 4	x	x	x	
Møller	B			x		
Grå fluesnapper	B			x		
Svarthvit fluesnapper	B				x	
Blåmeis	S	> 10	x	x	x	x
Granmeis	S	> 2	x		x	x
Kjøttmeis	S	> 12	x	x	x	x
Svartmeis	S	> 2	x		x	x
Toppmeis	S	1-2 par	x		x	
Spettmeis	S	> 9	x	x	x	x
Trekryper	S	> 2	x	x	x	x
Kaie	B			x		
Kråke	S	> 2	x	x	x	x
Nøtteskrike	S	> 3	x	x	x	x
Skjære	S	1-2 par		x		
Stær	S	> 2		x	x	x
Bokfink	S	> 18	x	x	x	x
Bjørkefink	T		x	x		
Dompap	S	> 4	x	x	x	x
Grønnfink	S	> 8	x	x	x	x
Grønnsisik	S	> 2	x		x	
Gråspurv	B			x		
Pilfink	S	> 2		x		
Gulspurv	S	> 7		x	x	x
Stillits	S	> 2	x	x		
TOTALT	52					

Forklaringer til tabellen

Kvinand

Et par ble observert 10/4 og 19/4 i Sørbydammen.

Skogdue

Et par ble registrert 23/5. Ca 10 individer ble sett på jorden den 19/4.

Kattugle

Arten ble funnet hekkende i nærheten av gården (med unger) den 23/5.

Spurveugle

Arten ble hørt syngende 22/3, 5/4, 26/4 og trolig 24/5.

Dvergspett

Arten ble registrert varslende 19/4 og 14/6. Arten trommet 25/5.

Fossefall

Arten ble observert 28/3 (hann) og 5/4.

Stillits

Et par med reirmateriale i nebb ble observert 22/3. Et par ble registrert syngende 19/4 og et individ ble registrert syngende 7/6.

Grå fluesnapper

Et syngende individ ble registrert 23/5.

NATURVERDIER I SØRBYSKOGEN

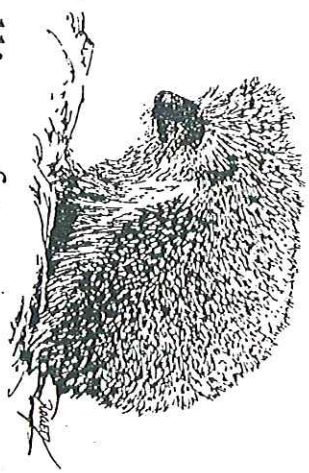
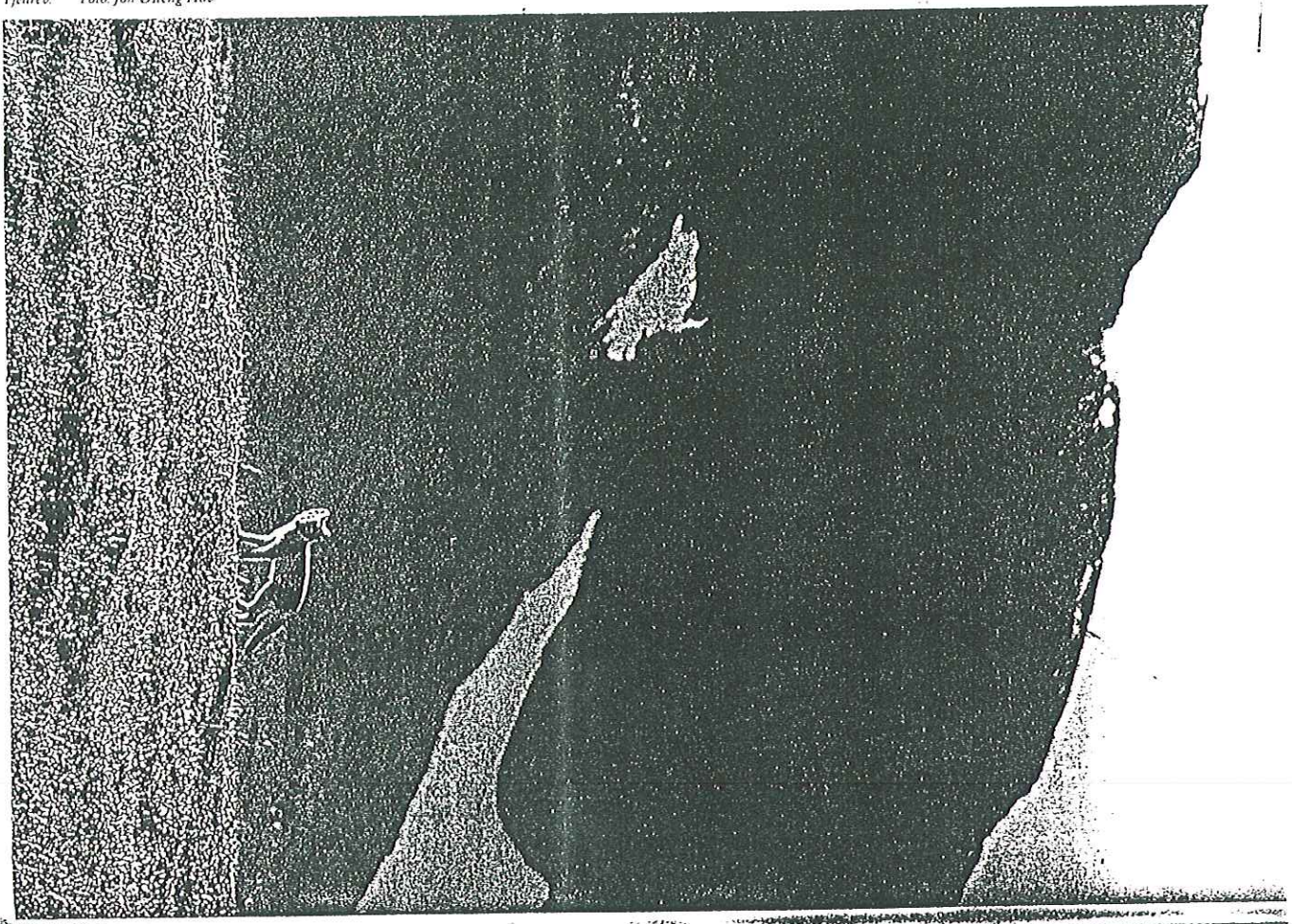
Langs Nesoddens østside, inneklemt mellom bebyggelse og øst for riksveien ligger Sørbyskog og Sørby gård som en grønn lunge. Området er et idyllisk naturområde med ulike naturtyper, og er idag populært for turgåere.

Området består av gård, dyrket mark, åpent landskap, furukoller, blandingsskog, bekk og dam. Sørbyskog domineres av blandingsskog hvor både furu-, gran- og noe løvskog inngår. Løvtrærne dominerer ved Sørby gård. Skogen er forholdsvis ung, med få gamle trær.

I skogen er det ved flere anledninger observert elg og rådyr.

Sørbyområdet er fuglerikt. Det har høy bestandstetthet av vanlige arter for blandingsskogen som bokfink og rødstrupe. Også arter som måltrost, dompap, ringdue, grønnfink og nøtteskrike kan nevnes som relativ tallrik. Av arter som også er hjemmehørende i løvskogen, kan meiseartene blåmeis og kjøttmeis nevnes. I tillegg forekommer spettmeis, stillits, bøksanger og gjerdesmett med relativt høy bestand.

Av mer spesielle arter for området kan kattugle, spurveugle, skogdue, fossekall, grå fluesnapper og dvergspett nevnes. Kattugla ble funnet hekkende. Spurveugla ble hørt syngende ved flere anledninger og hekker med stor sannsynlighet. Det kan se ut som om fossekallen bruker området som hvilested under trekket. En av registrantene har også opplevd vintererla ved Sørbydammen for et par år siden. Grå fluesnapper ble kun påtruffet en gang, men dette indikerer at området kan bli en biotop for arten. Både skogdua og dvergspetten er sparsomt forekommende i Sør-Norge og hekker i ulike typer løv- eller løvblandingsskog. Skogdua og dvergspetten hekker med stor sannsynlighet i området, og utgjør henholdsvis en sårbar art og en hensynskrevende art i Norge pr 1996 i oversikt (rød-liste) fra Direktoratet for Naturforvaltning, se vedlegg.



Nye rødlister for truede arter i Norge

av Øystein R. Størkersen

Arbeidet med rødlisting av truede arter i Norge har gitt et uventet resultat for Norges oppfølging av ansvaret for å verne om og forvalte det biologiske mangfoldet. På grunn av manglende kunnskaper for mange artsgrupper kan en forvente at prosessen med kartlegging av rødliste-artere ennå vil pågå i mange år i Norge. Internasjonalt derimot, legges det nå mindre vekt på rødlistearbeid til fordel for økt fokus på truede naturtyper og utarbeidelse av aksjonsplaner for truede arter.

Det første arbeidet med utarbeidelse av kataloger over rødliste-arter ble gjort i England på begynnelsen av 1960-tallet. Den internasjonale naturvernunion (IUCN) var ansvarlig for dette arbeidet. De første globale listene så dagens lys i 1964, og disse var utarbeidet av eksperter rundt om i verden.

Efter hvert førte et behov for å effektivisere dette arbeidet til dannelsen av The World Conservation Monitoring Centre (WCMC) i 1980, finansiert med midler fra IUCN, WWF (Verdens Villmarksfond) og FNs miljøvernprogram (UNEP). WCMC har siden bl.a. stått for utgivelse av de internasjonale rødliste-bøkene.

Ugivelsen av slike globale rødlister har ført til en sterk voksende interesse for utarbeidelse av nasjonale rødlister. Globalt sett har imidlertid arbeidet med rødliste-arter i våre dager tatt en ny vending ved at fokus er satt på utarbeidelse av handlingsplaner for vern og forvaltning av artene. Det har berydd en nedfasing av IUCN's utgivelser av globale rødlister. Den eneste globale oversikt over rødliste-arter som nå utgis er den for dyrearter, jfr. IUCN Red List of Threatened Animals (Groombridge 1993).

I Norge kom arbeidet med å utarbeide rødlister først i gang på 1980-tal-

S 71-78; Biox, K.H (1983); Natur 96/97
Tapir Forlag

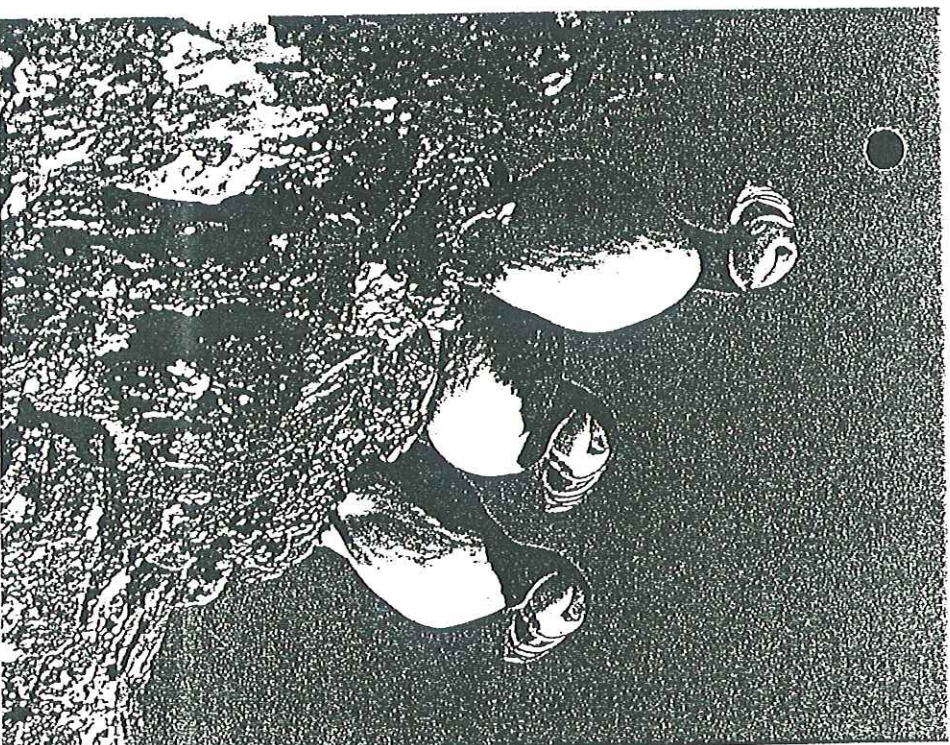
ler, og i 1984 utga Statens Naturvernråd ved Magnar Norderhaug en nasjonal oversikt over truede arter. Denne første norske listen inneholdt 201 arter (126 planter, 2 padder, 1 krypdyr, 58 fugler og 14 pattedyr). I 1988 utga så Direktoratet for naturforvaltning en liste med faktaark over truede virveldyr i Norge. Denne omfatter 79 virveldyrarter (eksklusiv fisk), hvorav 4 amfibier og krypdyr, 61 fugler og 14 pattedyr. Den foreløpig siste norske rødlisten kom så i 1992. I denne rødlisten ble det lagt vekt på at flest mulig av artsgruppene skulle inkluderes. Av Norges samlede mangfold på ca. 33 000 arter (eksklusiv marine virvelløse dyr) ble ca. 12 000 arter vurdert til 1992-listen. Av disse ble 1839 arter inkludert i rødlisten, derav 234 planter, 65 fugler og 18 pattedyr. Også i våre naboland er det vanlig at det i gjennomsnitt er innvil 20 prosent av artene som anses som rødliste-arter.

Direktoratet for naturforvaltning har siden 1992 arbeidet med å framskaffe ytterligere data for både å vurdere nye artsgrupper og for å skaffe grunnlag for revisjon av artslistene. Av Norges mangfold vil det bli vurdert ca. 17 000 arter til neste utgave av rødlisten.

Et viktig grunnlag for rødlisting av arter er kunnskap om artenes forekomst i landet og kjennskap til eventuelle trusler som de står overfor. For mange artsgrupper er det åpenbart at vi fremdeles mangler slike kunnskaper. En har derfor i dag på slett og vis nådd taket for hvor mange arter det er forsvarlig å vurdere i rødliste-sammenheng. Insektene er et godt eksempel på vår svært mangelfulle kunnskap. Det er i dag kjent ca. 15 000 insektarter i Norge, men forskerne tror at det kan være så mange som 8 000 arter som det gjenstår å oppdage i landet. For insektene er det derfor et stort behov for økt forskning både for å avdekke artsmanngfold og for å øke kunnskapen om deres økologi. Noe bedre er situasjonen med hensyn på andre artsgrupper som moser, sopp og busk- og bladlav. Skorpelav er imidlertid en gruppe med 1400 arter i landet der kunnskapen ennå er ytterst dårlig.

For å framskaffe en oversikt over kunnskapsnivået har det i det norske rødliste-arbeidet vært en sentral oppgave å prioritere utarbeidelse av såkalte faktaark for hver enkelt rødlisteart. Faktaarkene inneholder bl.a. en kort oppsummering om artenes utbredelse og forekomst i landet, foruten opplysninger om økologi o.l. Videre er det for floraen lagt vekt på å angi vokselokalitetene. Disse faktaark-samlingene skal vanligvis komme som et resultat av etablering av arbeidsgrupper med de fremste eksperter i landet innenfor hver artsgruppe. Etablering av databaser er et annet viktig produkt i dette arbeidet. Arbeidet er imidlertid svært omfattende og ressurskrevende skal en oppnå tilfredsstillende resultater. Faktaark-samlinger er foreløpig utgitt for artsgruppene blad- og busklav, sopp og fugler, foruten at det foreligger en foreløpig rapport for pattedyrene.

Faktaark for karplanter, pattedyr og moser vil etter hvert også bli publi-



Landet har uten tvil gått sterkt tilbake i antall i norske fuglefauna, og er nå fort opp i Direktoratet for naturforvaltning's rødliste for norske hekkefugler som -brennsteinrevender-.

Foto: Karl H. Brax

sert. For insekter og andre virvelløse dyregrupper vil det på grunn av grunnlagsmaterialets kvalitet i første omgang bli utgitt kommenterte arts-lister og et utvalg av arter med faktaark. Som et resultat av det forberedende arbeidet til den nye rødlisten, er det i 1996 for første gang ved Kaare Aagaard og Dag Dolmen utgitt en komplett oversikt over norsk fauna og flora knyttet til ferskvann - Limnofauna Norgeica, Tapir forlag 1996. Direktoratet for naturforvaltning har også finansiert utgivelsen av en systematisk navneliste over norske moser. Videre er det utgitt en rapport over kunnskapsstatus for faggetmus i Norge ved Norsk Zoologisk Forening. Der er likeledes aktuelt å utarbeide sjekklister for sommerfugler (2100 arter), biller (3 400 arter) og årevinger (ca. 3 000 arter). Det er ganske

illustrerende for vår kunnskapsmangel at det i så fall vil være første gang at slike komplette lister over disse artsgruppene blir publisert i landet!

I takt med en stadig økende interesse og ikke minst internasjonale krav, har det gjennom rødliste-arbeidet vært et sentralt element å framskaffe data i et format som kan være anvendelig for de behov myndighetene har for sin planleggende bruk av arealer. Både for fylkesmannens og kommunenes arbeid med arealplaner har det i økende grad blitt en forutsetning med et godt grunnlagsmateriale for en korrekt og fornuftig håndtering av biologisk mangfold. Den svært store interessen for truede arter som indikatororganismer for truede naturtyper har bl.a. utsprung i dette behovet. Eterspørselen etter slike data vil sannsynligvis ennå en stund prege situasjonen. Imidlertid kan en etter hvert ane konturene av et økt fokus også i Norge på truede naturtyper, og er mer holistisk syn på hvordan artsmangfoldet kan sikres.

Rødlistene for fugler og pattedyr (tab. 1 og 2) som det her bringes utdrag av, er en planlagt nyutgivelse i 1997 av den norske rødlisten som Direktoratet for naturforvaltning for tiden arbeider med. Rødlisten benyttes seg i prinsipp av de kriterier som blir definert av Nordisk Ministerråds rapport «Horade djur och växter i Norden (J. Højer 1995)» og er for øvrig i stor grad sammenfallende med rødlisten fra 1992. Her er bare artene og trusselsgraden anført, mens de komplette listene også vil inneholde opplysninger om levested og hvilke faktorer som truer de enkelte artene.

Fugler

Utryddet i Norge

Gjente Rapphøne Hvitbrystlo Klippedue Topplerke Kornspurv

Direkte truet

Dvergsgås Åkerrikske Sørlig myrsnippe Nordlig sildemåke Horntulhan

Sårbare

Vandrefalk Skogdue Snøugle Hubro
Vendehals Hvitryggspekt Fjellterke Sørlig gulerle
Engelsk gulerle

Sjeldne, men ikke direkte truet

Sjertand Lappfiskand Hønschauk Kongesøm
Fiskeørn Myrhaug Jaktfalk Lerkfalk
Vannrikske Myrrikske Dverglo Svarthalsspove
Polarlomme Slagugle Lappugle Trelerke

Hensynskrevende

Storlom Snilom Sangsvane Sedgås
Skjænd Havørn Lomvi Lunde
Gråspett Dvergspett

Overvåkes

Bergand Havelle Sjøorre Svartand
Trane Teist Vepsevåk Fjellmyrløper
Dobbeltbekasin Natravn

Tabell 1. Rødliste for norske hekkfugler 1996.

Pattedyr

Utryddet i Norge

Svartrotte

Direkte truet

Ulv

Sårbare

Fjellrev Bjørn

Sjeldne, men ikke direkte truet

Jerv Storflaggermus Bjørkemus

Hensynskrevende

Piggsvin Liten dvergspissmus Lappspissmus Tingspissmus
Børsflaggermus Skjegflaggermus Brandflaggermus Skinnellflaggermus
Dvergflaggermus Trollflaggermus Langørflaggermus Bredørellflaggermus
Tilder Orer Gaupe

Tabell 2. Rødliste for norske landkrevende pattedyr på fastlandet 1996.

Årsakene som ligger til grunn for at arter blir rødlistet er ikke alltid like innlysende, og mangel på forståelse av årsakssammenhenger kan føre til at motiltak kommer for sent. Trusselbildet kan derriil også være sammensatt av flere faktorer. Endret arealbruk er imidlertid i særklasse den viktigste trusselen mot norske arter. I Sverige er det blant virveldyrene skogbruk og jordbruk som truer ca. 45 prosent av artene. Annen bruk av utmark som nybygg, veier, kraftpenn, vassdragsreguleringer m.m. truer 20 prosent av

artene, etterstrebelse og forstyrrelser fra fritilsvilvakтивiteter står for 15 prosent og forurensninger truer 10 prosent av artene (Naturvårdsverket 1995, «Slå vakt om naturens rikedom»). Når det gjelder virvelløse dyr og flora er det likleiledes endringer i landbrukets driftsformer, gjengroing av kulturlandskap og endret skogbruk som i særklasse utgjør de viktigste negative faktorene. Det er god grunn til å anta at situasjonen er den samme også i Norge.

Selv om det er utarbeidet internasjonale retningslinjer for bruken av rødliste-kriterier, er det på nasjonalt nivå variasjoner landene imellom hvordan kriteriene anvendes. Det viser at kriteriene gir et visst rom for subjektivitet. I Norge er det i stor grad overlatt til forskerne hvilke arter som bør føres på rødlistene. For f.eks. artsgrupper som mose og sopp er det få som er kvalifisert til å uttale seg om norske forhold. For artsgrupper som fugl og pattedyr er det derimot svært mange i samfunnet som iallefall ønsker å uttale seg! Varierende grad av kunnskapsnivå reflekteres altså ikke bare blant forskerne, men også av allmenhetens interesse for artsgruppene.

IUCN har i flere år arbeidet med å utvikle nye og objektive kriterier. Høsten 1994 utga de nye og objektive kriterier for global rødlisting av arter. Her blir det lagt vekt på bla. følgende kriterier: Anall individ, arealmessig utbredelse, og bestandsvikling over tid. For det nasjonale nivå foreligger det ennå ikke objektive kriterier. Skulle de globale kriteriene bli videreført på nasjonalt nivå, vil det innebære ytterligere krav til kunnskapsnivået.

Rødlisenes betydning

Hvilken nytte har en av rødlister? Noen sentrale argumenter kan være:

- 1) Selve hovedgrunnlaget for rødlistene er at de kan hjelpe arter fra å bli utryddet. Det skjer ved at en tvinges til å fokusere på vern og forvaltning av nasjonens mest utsatte arter.
- 2) De har stor virkning for offentlig forvaltning og politikk med hensyn til etablering av verneområder, og utvikling av passende lovverk. I slike sammenhenger er rødlistene et nødvendig redskap for å velge riktige prioriteringer.
- 3) Rødliserte artene benyttes til å identifisere nøkkelbioformer, jfr. f.eks. den kommunale arealplanlegging og den statlige miljøvernforvaltnings behov for å kunne sette prioriteringer ved arealinngrep.
- 4) Rødliserte skaper en forståelse for behovet for å skaffe komplette oversikter over nasjonens flora og fauna. Rødliserte tegner i så måte et bilde av kunnskapsstatus og gir dermed grunnlag av prioritering for videre forskning.

- 5) Rødliserte har skapt grunnlag for etablering av ekspertgrupper og produksjon av litteratur som gjør kunnskap om artene lettere tilgjengelig for allmenheten. Slik kan det skapes større allmenn interesse for vern og forvaltning av truede arter.
- 6) Nasjonalt og internasjonalt setter rødlistene dagsorden for hvilke arter som det skal iverksettes tiltaksplaner for.

Hvorfor ta vare på truede arter?

De fleste har en viss forståelse for verdien av å verne om det biologiske mangfoldet, men motivene varierer. At artene er økologisk nødvendige og at de er kilde til økonomisk utnyttelse, er gjerne de mest utbredte motiv. Ytterligere viktige motiv finnes imidlertid, og disse kan på en forenklet måte deles inn i tre grupper: Etske og moralske motiv som tar utgangspunkt i at dyr og planter har rett til et eget liv og at menneskene ikke har rett til å utrydde arter. De etniske og kulturelle motiv er en annen gruppe som berører menneskenes behov for inspirasjon, vakker natur og f.eks. friluftsliv som en del av både vår kulturelle bakgrunn og som kilde til opplevelser. Det for mange mennesker kanskje viktigste argument er at menneskene er avhengig av naturen og dens biologiske mangfold. Tenk bare på at våre viktigste matvarer som f.eks. mais, ris, korn og våre husdyr opprinnelig er foredlet fra ville forfedre, og at alle våre medisiner har sin opprinnelse fra ville planter og dyr. Å opprettholde en variert flora har avgjørende betydning innen f.eks. planteforedlingens arbeide med å finne nye planter og genmateriale som kan dekke behov som stadig endres. Dette har i sin ytterste konsekvens betydning for alle mennesker på jorden!

Konvensjoner

Mange av de internasjonale konvensjonene er etablert med siktemål å styrke vern og forvaltning av truet natur og dens flora og fauna. Bernkonvensjonen er et eksempel på en avtale som legger vekt på internasjonalt samarbeid om vern av truede arter og deres levesteder. Størst oppmerksomhet har den nyeste av konvensjonene fått: Konvensjonen om biologisk mangfold som ble lagt fram i Rio de Janeiro i 1992. Dette er en avtale som gir politiske retningslinjer både for det nasjonale arbeidet med vern og barerkræfting utnyttelse av det biologiske mangfold. I tillegg innebærer konvensjonen økonomiske forpliktelser for i-landene til å støtte u-landenes arbeid med å forvalte det biologiske mangfoldet på en barerkræfting måte.

I Norge har konvensjonen hatt stor betydning ved at myndighetene i større grad har prioritert å øke kunnskapsnivået om Norges biologiske mangfold. Det er videre fastsatt at alle samfunnssektorer skal utvikle strategier for å ta hensyn til biologisk mangfold i sin bruk av naturen, jfr. den såkalte Agenda 21. Agendaen bygger på prinsipper om at både myndigheter og næringsliv skal forebygge og unnpå å skape miljøproblemer i alle deler av samfunnet. Miljøvernmyndighetene arbeider for tiden også med å styrke overvåkingen av norsk natur og har bl.a. satt fokus på vern og forvaltning av sårbare naturtyper. Selv om det i Norge i dag er etablert statlig vern på ca. 6,5 prosent av Norges landareal (derav 4,5 prosent i nasjonalparker), vil forvaltningen av den resterende del av landet ha avgjørende betydning for hvordan situasjonen for det biologiske mangfoldet vil være i Norge. Det er derfor avgjørende at alle deler av samfunnet er seg sitt ansvar bevisst, hvis målsettingene i konvensjonen og Agenda 21 skal nås.

Den nær utryddete dvergåsa er et eksempel på hvordan internasjonalt samarbeid kan komme en art til hjelp. I de siste årene har en fått bedre forståelse av hvilke faktorer som gjør at dvergåsa i dag nesten er utryddet i Norden. Det skjedde særlig etter at dvergjøss ble påmontert satellit-sendere. På hekke- og rastestadiene i Norge er det fare for forstyrrelser både fra friluftsliv og annen aktivitet. Ulovlig jakt i Norge er antakelig også en mulig negativ faktor da arten kan forveksles med jaktbare arter. Satellittstudiene avslørte imidlertid en svært høy dødelighet blant norske dvergjøss på raste- og myteplasser i Russland, foruten under trekket gjennom Øst-Europa ned til vinterkvarterene på Balkan. Disse kunnskapene har lagt grunnlaget for en internasjonal aksjonsplan for om mulig å redde dvergåsa i Europa. Selv om fremtiden kan synes mørk for denne arten, er det iallefall nå tent et lite lys for at en kan klare å redde arten fra utryddelse (se også side 171).

Øystein R. Størkersen, født 1959,
førstekonsulent i Direktoratet for
naturforvaltning.

Havhesten unngår oljesøl

Undersøkelser som forsker Svein-Håkon Lorentsen ved Norsk institutt for naturforskning har foretatt i forbindelse med fem eksperimentelle og kontrollerte oljeslipp på Friggfjell i Nordsjøen i august 1995, tyder på at havhesten unngår å lande i oljesøl - i hvert fall når lys- og værforholdene er gode. Om den også klarer å unngå oljeslak om vinteren og i svakt lys, er imidlertid usikkert.

Tre av oljeslippene var på 15.000 liter og de to andre på 25.000 liter. Oljen ble sluppet på havoverflaten og ble ikke behandlet med oljevernmidler. Etter vel et døgn var oljen nesten fullstendig oppløst og blandet ned i sjøvannet.

Forekomstene av sjøfugl i området ble kartlagt før utslippene. Mens oljen var på vannet ble det gjennomført afterstudier som et ledd i arbeidet med å finne frem til en beredningsmodell for hvor mye sjøfugl det er som kan bli tilsløt ved oljeslipp. Havhest var den vanligste sjøfuglen i området før utslippene, etterfulgt av lomvi.

Havhesten er en stormfugl-art som tilbringer store deler av døgnet på vingene mens den leter etter mat. Andre arter, ikke minst alkefugler, er trolig langt mer sårbare for oljesøl enn stormfugler som havhest og havlire. Alkefuglene oppholder seg stortparten av tiden på havoverflaten og må dykke for å hente mat. «De er derfor trolig mer sårbare overfor oljen enn for eksempel havhest og andre arter som flyr under næringsøk og beiter på overflaten,» heter det i rapporten.



Foto: Roger Aschebek

Ny etablering av tare

Helt siden begynnelsen av 1970-årene har det vært rapportert om omfattende nedbeiting av tareskogen på de vide kystflatene utenfor Midt- og Nord-Norge. Store forekomster av den grønne kråkebollen har forvandelt områder hvor det tidligere var vedvarende tette skoger, dominert av stortare, til nakne barbunnsområder. Bare på den ytre, mest eksponerte delen av kystflatene har tareskogen fått bestå urørt.

Undersøkelser som Norsk institutt for naturforskning har foretatt i 1990-årene, viser imidlertid at det de siste årene har vært en betydelig redusert kråkebolletetthet. Dette har likevel ennå i bare begrenset grad ført til gjenvekst av tare, selv om tettheten av kråkeboller flere steder nå er blitt så lav at det kan ventes nyetablering av tare over større områder dersom denne tendensen vedvarer.

Av en rapport utarbeidet av Hartvig Christie og Eli Rinde fremgår det at «stortarene etablerer seg årlig i stort antall, men har trolig begrenset spredningsevne over avstander på mer enn noen hundre meter. Avstanden til nærmeste morpopulasjon av stortare vil i så fall være avgjørende for den tiden det tar for en nedbeitet hardbunn å utvikle seg til en tareskog.» Forskerne skriver også at det er ønskelig å følge med i endringene som skjer, slik at man kan fremskaffe et grunnlag for å forstå prosessene som styrer denne utviklingen.